

Bekir Balkız

Yrd. Doç. Dr.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

Vefa Saygın Öğütle

Araş. Gör.

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

Sosyolojinin Politik Doğası Üzerine Bazı Tespitler

Sosyolojinin politik doğasından söz etmek; sosyolojinin ve dolayısıyla da sosyologun politikadan, yani tarihsel ve toplumsal bağlamdan bağımsız, nötr ve objektif olduğunu iddia eden ana-akım sosyoloji anlayışına karşı bir eleştiri geliştirmek ve bu eleştiri vasıtasıyla bir öz-düşünüm (self-reflexivity) olanağı yaratmak anlamına gelir. Böylesi bir olanağı yaratmanın, ana-akım sosyoloji içinden mümkün olmadığını ilk elde vurgulamak gerekir. Dolayısıyla bu tebliğ, hem söz konusu eleştirinin temel unsurlarını sergileyen, hem de öz-düşünüme olanak sağlayan tespitleri ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Kesin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte, tebliğimizi analitik bir temele oturtmak için, eleştirimizi ontolojik, epistemolojik ve metodolojik düzlemlerde yürüteceğiz. Bununla birlikte, ana-akım sosyolojinin, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik konumunu bütünleştiren ve kendi içinde tutarlılaştıran birtakım “arka plandaki sayılıtlar” a sahip olduğuna da vurgu yapacağız.

Ana-akım sosyolojinin temel ontolojik önkabulünü, “doğa olarak toplum” şeklinde tanımlayabiliriz. Doğa bilimleriyle kurulan araçsal bağın bir sonucu olan bu önkabul, “verili olanın ontolojikleştirilmesi” şeklinde tezahür eder. Bu demektir ki ana-akım sosyoloji, verili toplumu, onun kurumlarını, değer ve normlar sistemini ontolojik bir gerçeklik olarak tanımlamak suretiyle tarihsizleştirir.

Pozitivist doğa bilimi anlayışından özne-nesne dikotomisini miras alan ana-akım sosyoloji, bunun doğal bir sonucu olarak, epistemolojik düzeyde kendini “bilginin var edicisi özne” olarak inşa ederken, toplumu da nesneleştirir. Bu durumda “yapı” ile “eylem” arasındaki tüm tarihsel ve içsel bağlar kopar. Diğer yandan söz konusu epistemolojik konumlanma, “nötrlük” ve “objektiflik” iddiasına olanak sağlar.

Bu sayılıtlar üzerine temellenen ana-akım sosyolojinin temel vurgusu, “gündelik-sosyal yaşamın uyumlu idâmesi”ne yöneliktir. Toplumsal yaşama dönük “uyum” vurgusu, pozitivist doğa bilimi anlayışından çıkarsanan “tekrarlanabilirlik” ilkesine dayandırılır ve böylece bu ilke, durağan bir toplum tahayyülünün temel sayılıtlarından biri hâline gelir.

Mannheim’in “metodolojik sofuluk”, Gadamer’in “yöntem dogmatizmi”, Rapoport’un “metodolojik sadakât”, Mills’in ise “metodolojik kısıtlanmışlık” olarak tanımladıkları şey, ana-akım sosyolojinin temel karakteristiklerinden biridir. Bu, bilimsel nesnelliğe, ancak yöntemin katı bir biçimde savunulmasıyla ulaşılabileceği düşüncesidir. Zira “bilim”in evrenselliği önkabulüne dayanan “metodolojik monizm” ilkesi, bize, “bilimsel yöntem”in de kesin ve evrensel olduğunu söyler.

Ana-akım sosyolojinin bilgi kurma sürecinde kullandığı retorik, söz konusu ontolojik, epistemolojik ve metodolojik konumlanmayı net bir biçimde sergiler. Bu noktada kullanılan analogi ve metaforlar, yapılan tanımlamalar, imâlar ve yerine göre de suskunluklar son derece önem kazanır.

Sosyoloji için bir öz-düşünüm olanağı yaratmanın yolu; onun sosyal bir ürün, sosyal bir inşâ olduğunu, sosyal-politik bir bağlam içine yerleştiğini, ele aldığı konuların toplumla birlikte değişmeye uğradığını ve sosyal gerçekliğin çatışmalı karakterinin bir sonucu olarak herkesin üzerinde uzlaştığı bir sosyoloji tanımının söz konusu olmadığını vurgulamaktan geçer. Bunun yanı sıra, “nesnel bilginin kurucusu” olduğu iddia edilen sosyologun da aslında bir sınıfa ve bir cemaate mensup olduğunu ve iktidar şebekeleri içinde yer aldığını yine bu noktada vurgulamak gerekir.